

Halikarnāsieša Hērodota vēsture

I. grāmata, Klīo¹

[Tulkojuma ilustratīvs piemērs. Tulkojums, komentāri – izdevniecība “Apvārsnis”, Gita Bērziņa, Ilona Gorņeva, Harijs Tumans]

Šis ir halikarnāsieša Hērodota vēstures² izklāsts, lai ļaužu darītais ar laiku nezustu [no atmiņas] un lai lielie un apbrīnojamie darbi, gan hellēņu, gan barbaru veikti, nepaliktu bez slavas, cita starpā arī – kāda iemesla dēļ tie karoja viens ar otru.

1. Persiešu mācītī [vīri] saka, ka feniķieši³ bija vainīgi nesaskaņās; jo tie, ieradušies no tā sauktās Sarkanās jūras⁴ pie šīs jūras un apmetušies tai vietā, ko arī tagad apdzīvo⁵, tūlīt uzsāka⁶ ilgus jūras braucienus un, vezdami ēģiptiešu un asīriešu kravas citur, ieradās arī Argosā. Bet Argosa tai laikā it visā bija pārāka pār [ciemim] tagad par Hellādu sauktajā zemē. Feniķieši, ieradušies Argosā⁷, izlika kravu.⁸ Piektajā vai sestajā dienā, kopš viņi ieradās, kad gandrīz viss tiem bija pārdots, jūras krastā

- 1 Grieķu mitoloģijā viena no 9 mūzām, Zeva un Mnēmosines meita. Kopš hellēnisma laikiem tika uzskatīta par vēstures mūzu.
- 2 ἱστορίας – burtiski *izpētes*. Šajā vārdā ir apslēpta norāde uz izpētes veidu – izjautāšanas ceļā.
- 3 Φοίνικες – precīzā atveidojumā no sengrieķu valodas – *foiniki (foinīkieši)*, sal. A. Ģiezena Homēra *Odisejas* tulkojumā *foiniki* (XV, 414-416, 472) (Homēra *Odiseja*. A. Ģiezena tulk. Rīga: Latvju grāmata, 1943.). Šajā tulkojumā saglabāta latviešu valodā nostabilizējusies forma *fenīkieši*. Vārda etimoloģija tiek skaidrota caur sengrieķu vārdu φοινός - 'sarkans'; tas tiek pamatots ar to, ka feniķieši ražoja purpura krāsu, ko ieguva no īpašas šķirnes moluskiem. Taču paši feniķieši devēja sevi par kanaāniešiem un par savu ciltstēvu uzskatīja leģendāro Kanu (ir versija, ka šis vārds ir atvasināts no vārda *Kains*, kas pieminēts Bībelē (Gen., X, 6:15)). Vēlāk grieķi sauca Kanu par Feniku/Foiniku (Φοίνιξ). Šodien arvien populārāka kļūst versija, saskaņā ar kuru Feniķijas nosaukums ir cēlies no seno ēģiptiešu vārda *Fenkhu*, kas apzīmēja meža cirtēju un meža cirtēju zemi (kā zināms, ēģiptieši izveda no Feniķijas ciedru kokus, kas bija galvenā šīs zemes bagātība tajos laikos). Jau II gt. p.m.ē šo vārdu no ēģiptiešiem aizguva senie grieķi un padarīja to par vispār pieņemtu zemes apzīmējumu.
- 4 Nav skaidrs, ko tieši Hērodots ar to saprot. Valda uzskats, ka par Sarkanā jūru viņš sauca visas jūras starp Indiju, Arābiju un Āfriku. Vēlāk senie grieķi par Sarkanā jūru sauca visus ūdeņus apkārt Arābijas pussalai, ieskaitot Persijas jūras līci. Hērodots arī vēlāk saka, ka feniķieši ir atnākuši uz Kanaānu no Sarkanās jūras (Hdt. VII, 89).
- 5 Feniķija atradās mūsdienu Libānas teritorijā. Par seno Kanaānu tiek sauktas visas zemes Vidusjūras austrumu piekrastē starp Āfriku un Mazāziju (t.s. Levantas teritorija). Pirmās apdzīvotās vietas šeit parādījās ap 2900. g.p.m.ē. Ap 1200. g.p.m.ē. Kanaānā ienāca amoriti – semītu ciltis, kuras apmetās uz dzīvi iekarotajās pilsētās. Iespējams, ka Hērodota ziņa par feniķiešu izceļošanu no Sarkanās jūras apvidus attiecas uz šo amoritu iebrukumu, jo saskaņā ar ļoti izplatītu versiju amoriti ir atnākuši uz Divupi un Kanaānu no Arābijas pussalas. Savukārt XIII gs.p.m.ē. Kanaānā iebruka aramieši – vēl viena semītu cilšu grupa. Tiem pievienojās senie ebreji un t.s. „jūras tautas”, kuru starpā bija dažādu tautu grupas, tai skaitā senie krētieši. No šī laika sākās spožākais Feniķijas uzplaukums. Tātad klasiskais feniķiešu etnoss izveidojās, sajaucoties ienākošajām „jūras tautām” ar vietējiem kanaāniešiem. Ir viedoklis, ka feniķiešu kara kuģi ar ķīli, kas bija labi piemēroti kuģošanai pa jūru, īstenībā bija aizgūti no krētiešiem.
- 6 Teksts veidots kā atstāstījums, izmantojot konstrukciju *Accusativus cum inf.* (*esot uzsākuši, ieradušies...*).
- 7 Arheoloģija sniedz drošas liecības par to, ka grieķi tirgojās ar Kanaānu jau II gt.p.m.ē.
- 8 Sal. Od. XV, 416 (Φοίνικες) μὲν ἄγοντες ἀθύρματα νηϊ μελαίνῃ.

atnāca daudz citu sieviešu un arī valdnieka meita. Vārds tai bija Īo, Īnaha meita (arī hellēņi viņu tā sauc)⁹. Viņas, nostājušās kuģa pakalgalā, pirka preces, kuras visvairāk vēlējas, un feniķieši, [viens otru] pamudino, uzbruka tām. Vairums no sievietēm aizbēga, bet Īo ar citām tika sagrābtas; iemetuši kuģī, tie devās prom, aizkuģojot uz Ēģipti.

2. Tā, persieši (ne kā hellēņi) stāsta, Īo nonāca Ēģiptē, un ar to sākās netaisnības. Pēc tam, stāsta, kādi hellēņi (jo vārdus nevar nosaukt), piestājuši Feniķijas¹⁰ Tīrā, nolaupīja valdnieka meitu Eiropu¹¹. Tie, domājams, bijuši krētieši. Tas tad viņiem bija dots pret dotu. Bet pēc tam hellēņi bija vainīgi nākamajā netaisnībā. Viņi, garā kuģī¹² aizpeldējuši uz Aiu Kolhidā un pie Fāsidas upes, no turienes, paveikuši arī pārējo, kā dēļ bija ieradušies, nolaupīja valdnieka meitu Mēdeju¹³. Kolhu valdnieks aizsūtījis ziņnesi uz Hellādu prasīt atlīdzinājumu par laupīšanu un atprasīt meitu; bet [hellēņi] atbildējuši, ka tie viņiem nav maksājuši atlīdzinājumu par Argosas Īo nolaupīšanu un arī viņi tiem nemaksās.

3. Pēc tam, viņi stāsta, nākamajā paaudzē Aleksandrs, Priāma dēls, to dzirdējis, gribējis sev no Hellādas ar laupīšanu sievu sagādāt, pārliecināts visādā ziņā, ka nemaksās sodu, jo arī tie nemaksāja. Kad viņš tā nolaupīja Helēnu, hellēņi vispirms nolēma, aizsūtot vēstnešus, atprasīt Helēnu un prasīt atlīdzinājumu par laupīšanu. Bet tie, kad tas pieprasīts, pārmet viņiem Mēdejas nolaupīšanu, it kā paši neatlīdzinājuši un nedevuši prasīto, grib no citiem saņemt atlīdzinājumu.

4. Līdz tam patiesi bija tikai savstarpējas laupīšanas, bet no tā laika gan hellēņi ļoti vainīgi kļuva, jo viņi agrāk iesāka doties karagājienā uz Āziju, nekā tie – uz Eiropu. Laupīt sievietes, [stāsta], viņuprāt, ir netaisnīgi, bet nolaupītās censties atriebt – neprātīgi, saprātīgi [vīri] tam nepievērš nekādu uzmanību; jo taču skaidrs, ka, ja viņas pašas negribētu, tad netiktu nolaupītas. Āzijas iedzīvotāji, persieši saka, nolaupītām sievietēm nepievērš nekādu uzmanību, bet hellēņi lakedaimoniešu sievietes dēļ lielu karaspēku savāca un pēc tam, ieradušies Āzijā, Priāma valsti iznīcināja. No tā laika viņi arvien uzskata hellēņus sev par ienaidniekiem. Jo Āziju un to apdzīvojošās barbaru tautas persieši tur par savām, bet Eiropu un hellēņus nošķir [atsevišķi].

[Tulkojuma ilustratīvs piemērs. Tulkojums, komentāri – izdevniecība “Apvārsnis”, Gita Bērziņa, Ilona Gorņeva, Harijs Tumans]

---

9 Sal. Apollod. II, 1, 3.

10 Φοινίκη – precīzā atveidojumā no sengrieķu valodas – *Foinīke*.

11 Klasisks grieķu mīts vēstīja, ka Zevs nolaupīja Eiropu, izlikdamies par skaistu vērsi: kad Eiropa spēlējoties uzkāpa viņam uz muguras, viņš pārpeldēja pāri jūrai un izkāpa Krētas salā, kur pārgulēja ar Eiropu, kura vēlāk dzemdēja trīs dēlus, tai skaitā Mīnoju – nākamo Krētas valdnieku (Apollod. III,1. 1). Kā redzams, Hērodots vairs netic šim mītam un mēģina interpretēt to racionāli, radot jaunu versiju par to, ka krētieši nolaupīja Tīras valdnieka meitu. Senajos laikos Tuvajos Austrumos bija sastopami attēli ar kailu dievieti, stāvošu uz vērsa muguras. Uz tā pamata radās teorija, ka grieķi nozaga Austrumos šādu dievietes attēlu un tas iedvesmoja mīta rašanos. Tas ir mazticams, taču ļoti iespējams, ka Eiropas tēla pamatā bija kāda seno Austrumu dieviete.

12 μακρῆ νηί – burt. *garā kuģī*, vaūč μακρά sengrieķu valodā bieži ar nozīmi *karakuģis*.

13 Te Hērodots piemin seno mītu par argonautu ceļojumu uz Kolhu zemi, par kuru tiek uzskatīta Gruzijas teritorija.